

אכן ישראל אם לחסד אם לעמי אם לשבט, ירי לא אסורות.

כי בישלח ירושלם ויחדה נפל, גם שם אשר נסנו לעזרה חתה לנו, כי נשא ח' עלינו ניו סרחוק בני צרפת משנאי ח', ויבואו על הארץ לשתחת ועל ישראל ירו נודל, גם אנשי הארץ אישי סדום קטו עמדו לשלול שלל ולבח בו ולאבד לצינ לא חזר שם ישראל עוד, נתנו למשפח יעקב וישראל לבחזים וירבו בבת ייחודה סכת הרב והרנ ואבדו, פצע וזכורות.

כי שאן שלח אמר ח' צבאות, כתתו את ישראל הרדיפותו מנוחה, נשאו את רידים מעליהם, גם בנייהם ובנותיהם הלכו כשבי, ועיניהם ראות ואין לאל ידם, ורבים מעמי הארץ עברו תורת הלפו חק, ובאו כמים חיוונים, חח האחרון עצמו, סודו טמא קראו לטו, קוטו צאו מתוך עמנו, אמרו כנייה אל תשבו בארצנו, ומצאנוו רעות רבות וצרות, כי אפפו עלי רעות סחם ומחמתם, ישליו אהלים חשודים, ובל אשר בנסתי עשרתי מצאתי און לי, חק עתק לצדקה אשר יעשה אותם האדם חי כחם חלבו כשבי, ובל ספרי ומחמוי הטובים לקחו לחם, ספו חמו מן בלחות, ותשאני רוח ולעפות מנת בוסם, ואלך לנפשי וחייתי נע וגד בארץ, ואמלמח בעור שני באורה נסח ללון ספני הרבות, סדחתות חרות אכירות.

כי תאסרו איה בית נדיב, איה סופר את חספרים, איה שוקל כפלים ומאזני משפם את המעשים, כי עתה ריקם שיחני חוסן, כבודי מעלי חרתיך חדלו קרובי ומיודעי, בני ביחי ואמחותי אשתי ובני יאונתי חזנם בארץ אחרת, ונשארתני אני לבדו כי בארץ נבריה, יאחוזני ימי עוני, והתעטף עלי נפשי, חלך אלך וכבה על נחרות.

כי זקנתני סחיות לאיש, עובני כחי ואיננו אלי כחמלו פלשוים, ואור עיני גם חם אין אתי, כי חשבו חרואות בארבות מעמל ובנעם אביים, לכי סחרתו רע ומר, ואף כי סקדם קדמתח הייליים ינבר כאיש חי רב פעלים הן עתה קסנתני מכל החסדים, ואני אנה אני בא כני לא אשמע לשנתו וחריבור אין כי, ואיבכא אובל לקלקל פנים, אבוא ב נכורות, כי שפעתי אומרים, הנח יום סמועד מערדים ססח הוא לחי, מצויא אסירים סכית עבדים, ותגה עתו עת רודים, עלי השחפך נפשי, צרה וינן אמצא ונפשי שוסמח דוססח, וזכרתי ימים סקדם אלה חם מערעי ושמתת פסחי, כסוד אלוה עלי אחלי, החאשה וילרתי כסחילי זתיב סכוב לשולחני, סכובותי נערי, ועתה רבות אנהותי, אשה אל אהותה חוברות.

כי יורע כל שער עמי את כל כבודי וכל העם וראים אם אבלתי פתי לכדי, לא ססקו משולחני

הקדמת המחבר

דברי יצחק בן חסד ארן יתורה אברבנאל זצ"ל:

כי מעוררי נרלתי העורר והכבוד, בית חזן נחלת אבות ומח' מעלה רסח עם מלכים וייעצי ארץ בחציריהם ובסירוחם, הייתי קרוב אליהם, ועליטו סחוף מלתי, ובתוך עמי חוספחי על כל אשר היה לפני חורה וגרולה עבדים ושפחות ובני בית אובלי לחסי צמרי ומשתי, כי אעבור כל טובי על פי, לא ירעתי ספורות.

כי ררף אויב נפשי, סלך ערין וכועז בעז סלך פורטונאל, מעל פני הארסח סקום קברוח אבותי, ומפני חרב חיונה חמת סלך מלאכי סות נשחתי את נחלתי, נרדתי ססקומי כצפור לעוף בדרור לנו, ובאתי אל סלכות קסמיליא רבתי, שמה ישבו כסאוח למשפט כסאות לבית רוד הנכורים אשר מעולם אנשי השם, מי יסלל נכורות.

כי חפרתי אלהים בארץ חתיא, שם צוח ח' את חכרכה כאסמי, בנסתי לי כסף חחב קניתי לי כבוד מלכים ושרי הארץ, חייתי לראש לבל עמי בני ציון חיקרים שלמים ובן רבים, וחמה חכמים סמחוכמים מיוחסתא רכבל, ויחלו כסטר לי ואתרי דברי לא ישנו, שמה לכי וינל כבודי וגשכת כל עמלי, אף חכמתי ועסק נועתי עמדו לי, אמרות ח' אמרות סחרות.

כי תגה הארון ח' צבאות, השב להשחית חומת בת ציון גלות ירושלם אשר כספרד, היה ח' כארוב לחסידו לחרות ולאבד את כל היודים, ושלה כם חרן אמו עברה העם וצרה משלחת מלכים סחבלים והשליכוים אל ארץ אחרת ויגרשוים סבית וענתניהם, סארין סנוריהם חתיאום, קראו אחריהם סלא, וישא העם את סקוקם על שכמם בשמלותם חצורות.

כי ראיתי אלהים פנים אל פנים נלחם בעטו חבל נחלתו, לאמר אספה עליטו רעות חניווש עד אין סספר, ויחלבו סוגי אל נוי ומסמלכת אל סדבר העמים, ואני כחוך הגלח עברנו מעברת, נבע סלון לנו, חרדה חרסח, נשלח הסעלה, וכבודיים סשברי ים כאנו למלכות נאפוליש, כשוכה ותהת נתקבלנו, אמרתי עתה וידיחי ח' לנו, ועל החולכים כהשך יאירו שכעת חנרות.

כי חנני אלהים שמה וסקני פרץ בארץ, עשיתי לי יד רשם בקדשים אשר בארץ המה, עובר לסוחר כשלום וכמסיוור, כישמחה ובטוב לכב סרוב כל, רעי נבן לפני, חבנים בני והצאן צאני, ביחי בית ועד לחכמים חרודים בעם העושים במלאכת ח', שמה תרעה תורה חריבן כצחרים, שמש רועה

קדוש אם בלשון ארמי מתחלה ועד סוף. ובפירוש המאמר אזכיר רעות החכמים בזה, ומה שהוא יותר קרוב אל המושכל.

[שער שני] למח קראו המצח לחם עוני, והיא בעצמה כחם כפי מה שנחננו בה בני ישראל לבנה ויפה? ואם ספני שחיא זכר לעוני, הנה רבן נטליאל דרש שחיא זכר לנאולה וגם התבונן מעדי עליה כן? וראוי אם כן לרעת אם המאמר הזה סמכים לדרשת רבן נטליאל או חולק עמו.

[שער שלישי] למח היתה התחלת התנדה בענין המצח בלבד באסרם הא לחמא עניא, והנה בנה הפסח הובה לזכור שלשה דברים, ואלו הן: פסח מצח ומרור, כמו שאמר רבן נטליאל? ולכן היה ראוי שיחיל בפסח שהוא הקודם, או יזכיר שלשתם יחד, לית שירדש המצח בלבד, גם כי מאמר ר' ה' היה ראוי שיבא בתחלת התנדה כי תא היסוד שחבל חלוי בו.

[שער רביעי] באסרם הא שתא חבא לשנה חבאה בארעא דישראל, הא שתא חבא עברי לשנה חבאה בארעא דישראל, ותוא מאסר כפול, והיה די שיאמר תוא מינייהו, גם כי זה עצמו נאמר בסוף התנדה, כן ה' אלחנו יניענו למתירים ולרגלים אחרים שמיים בבנין עירך, רשם היה המקום הנאות אליו, לא בתחלת התנדה שאינו מקומו.

[שער חמישי] במאסר מה נשחנה שזכר שם בשנניים, אבילת המצח המסורר והמסובל שתי פעמים והחסבה, ולא זכר הפסח שהיו אובלים בלילה הזה ולא בשאר הלילות, ולא זכר חיוב הארבע כוסות ולא רבוי פעמים בנפילת ידים, ולמה לא שאלו על חשניים תאלם כמו ששאלו על המצח והמרור ועל החסבה והמסובל?

[שער ששי] אם היתה שאלת מה נשחנה כנגד הבנים הקטנים, איך לא זכר בה דבר מעיקרת הקעה מן השלחן ושעשה ענינים מורים על התחלת הסעודה וענינים מורים על תשלומה.

[שער שביעי] בתשובת עברים חיינו לפרעת זכר, והוא שבחיות השאלה על המצח ועל המרור ועל החסבה והמסובל, הנה באה התשובה מספקת על אבילת מצח בלילה הזה סבל הלילות, לפי שבחמוץ יצאו מסצרים עד שלא הספיקו בצקם לחמיץ, כרבן נטליאל, אבל לענין המסובל והחסבה לא חשיב דבר, וגם לא לענין המרור, והיה לו לומר שסררו המצרים את הייחם בעבודה קשה, ולכן היתה אבילת המרור כמו שמזכיר אחר זה, ולמה לא זכרו ג' בתשובה הזאת?

[שער שמיני] באמרנו ואילו לא התניא הקב"ה את אבותינו מסצרים עדין אנו ובנינו זכר, המאמר הזה אינו מענין התשובה והשואל לא שאל על זה ב"א מה נשחנה הלילה הזה סבל הלילות, לא למח

אנשים חכמים וגבונים, זה השולחן אשר לפני ה', יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יהיה רעת, הלא פרס לחמי על שולחני לעניים מרודים ובאוי האובדים, והיה כל מבקש ה' ילך שמה, את זה לעומת זה, לבי הוטח לי, והסמו כדוי לחמי בנחלי אש בוערות.

כי שחח לעמר נפשי, אמרתי נגודתי, דברתי אני אל לבי למח תחיה כאיש נדחם או חולם חלום, למח תמות בלא עתך, מה יתן לך ומה יוסיף לך כי תוכרנה הראשונות, הבל על דאבדין, ומדוע אביא אליו ריבות, צדיק הוא ה' כי כל דרכיו משפט. שים נא כבוד לה' ובתורתו התנה, דרוש מעל ספר ה' סקוריו משמחי לב, כי הם מקור סים חיים בארות בארות. כי לא בזה ולא שפק ענות עני, ואין מעצור לה' השועי, והשובב על גנים ויושיבם לכמה, טוב הארץ תאכלו, ובמקום שבימים החמה ובזמן הזה כימי חרפי ה' זה וזה משפחה לנו בעיר ובתי הבתבי, גם עתה תחפון זבתי צדק עולה וכליל בתורת ה', ועשית פסח לה' אלהיך בפירוש התנדות וערכות דברי הורים ועניני חתן, קלות וה מסורות. כי סמורה שמש ועד סבואו, מקום אשר דבר המלך ורתו מניע זאת חוקת הפסח, ובכל מקום מוקמר מושג לשמו ספר הנדת חן המנות, והחורא ושבלחנא וחכסה יתירה אשתכחת בספוריו והנדותיו, בעצרים בעם אשר יבינום כמשוטם לא ידעו ולא יבינו, ואתה כן אדם תחפש אותם בנרות, ומצא הן ושכל טוב ודעת, והיו לס אורות.

כי יסבן עלימו משביל, ישמע חכם ריוסיף לקח, אמרתי עת לעשות לה' פירוש בתנדות הפסח סקין בעניני הגלות ומכותיו ובאופני הנאולה ונפלאותיה, בולל פרשיות ודרושים בטעמים נכבדים, הרשים לא שערים הראשונים, סתוקים סרביש ונפות נפיים, ואקרא שם המאמר הזה זבת פסח, כי הוא זבתי אלהים מרוח נשברה, וכברכת תודאח לחלובי סרברות.

כי השח אלוה חכמה, הבינה וגם קהר על דרך שאלה ושחובה, והיו השאלות והמסקנות בדברנות ללבבות למצוא דברי הפץ על תשובתם, ושערי צדק לחבנם למסתתם. על כן אמרתי הנה כאתי בזבחן השאלות הנפולות בדברי התנדה כפי הציוו הראשון, ואסררם בשערים בלשון למורים, לרעת לעות את יעף דבר, לפקח עינים עורות.

וזו החלי לעשות בשם ה' אל עולם. [שער ראשון] למח סדרו הול' המאמר הראשון מתנדה בלשון ארמי הא לחמא עניא זכר, ושאר המאמרים שבתנדה באו כלם בלשון קדוש? והיה ראוי שיחיו המאמרים כלם באופן אחד, אם בלשון

לכנות ומראתו באילו היה בן שבעים שנה, כמו שמפורש בפ"ק דברכות, ובאותו יום בשמחתו לנשיא אמר משנת זו, כמו שכתב רש"י שם, וע"ז אמר הרי אני כבן שבעים שנה ולא בן שבעים, לפי שהיה ילד חכם, יקטח א"כ מה היא תמימה שלא זכה בכל ימיו למצוא ראיית שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זוסא, הלא המאמר הזה לא יאות כ"א לזקן שקנה חכמה ועברו עליו שנים רבות, ובכל רוב שנותיו לא זכה לזה, והוא היה בתחלה ימיו?

[שער ששה עשר] הלא אמר ר' אלעזר בן עזריה שלא מצא כל ימיו ראיית שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זוסא, הנה אם אמר זה על ליל פסח הלא מקרא מלא הוא ליל שמורים תוא לה' להתיאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לה' שמורים לכל בני ישראל לדורותם, ובטו שפירש הרמב"ן ענינו שלכל בני ישראל לדורותם הלילה הזה ליל שמורים שישמרו את העבודה הזאת לזכור יציאת מצרים, ואם לא ביקר ר"א בן עזריה לענין ליל פסח באה א"כ המסנה הזאת כאן ללא צורך.

[שער שבעה עשר] בדרשת בן זוסא למען חזקו את יום צאתך מארץ מצרים, שדרש (לענין ציצית) ימי הייך הימים כל ימי הייך הלילות, והכמים דרשו כל ימי הייך להביא ליטות חמשיה, קשה ע"ז מאד לפי שהכתוב הזה הוא בסדר ראה בפרשת שמור את החדש האביב, והוא מדבר במצות הפסח כמו שאמר בחתה פסח וגו' לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כי בחמץ יצאת מארץ מצרים למען חזקו את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי הייך, וכפי מנחם הפרשה אי אפשר לפרשו ב"א על ענין הפסח לא לענין פרשת ציצית, וכן פירש"י ז"ל למען חזקו על אבילת פסח ומצת חזקו את יום צאתך.

[שער שמונה עשר] בדרשת בן זוסא ימי הייך הימים כל ימי הייך הלילות, תנה כבר התבאר ע"פ החנין והוא האמת בלא ספק, שמלת כלי הוא חומה כוללת ותכלול הפרטים כולם, וכשתבוא ההקדמה פתיחה מכלי, כלי תיחא כחה כח הלכות, כי באמרו ימי הייך מורה על קצת הימים לא כולם, ובאמרו כל ימי הייך מורה שכל הימים יתחייב לזכור יציאת מצרים, ולפ"ז לא יוכל לדרש כל ימי הייך הלילות, כי מלת כלי שנתאמר בכתוב בימים לדידה איצטרך ולא לענין הלילות, וא"כ אין מקום לדרשתו.

[שער תשעה עשר] במאמר ברוך המקום שנתן תורה לישראל, קשת מה ראת חסדי להקדים הברכה הזאת על דרשת הארבעה בנינים, ואם ראת שהיה ראוי להקדימה על מה שדרשו חז"ל בפסוקי התורה למה לא אמרה בתחלה ההנהגה קודם שיררוש שאר הכתובים שי"ב נדרשו בה, ומה חיחם אשר יש לברכה

נעשה חג הפסח, כיון שאנו לא היינו היתאים סמצרים כ"א דור אחר רחוק ממנו מאד, והיה ראוי שהיה תחשובה בענין השני ולא כדבר אחר.

[שער תש"י] המאמר הזה תמצאו בסוף התורה, בכל דור ודור היינו אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא סמצרים, ושם הוא באמת המקום הנאות אליו, ומה ראה לזכרו באן שלא במקומו תראוי לו וכפלה, כיון שהוא עתיד לאמרו את"כ?

[שער עשר"ן] מה הרווחנו אנשי הנלות כמונו חיים כמה שיצאו אבותינו סמצרים כמו שאמר ואילו לא התיא הקב"ה את אבותינו סמצרים עריין אנו ובנינו ובני בנינו משועברים היינו לפרעה במצרים, כי אפשר שהיינו יושבים שם בשלוח יותר משיבתנו בנלות אדום וישמעאל, ובמו שאמרו אבותינו הלא טוב לנו עבוד את מצרים סמוחנו בסדר העמים בתוך השמדות הנירוש, אשר לתדכ להרב ואשר לתעב לרעב ואשר לשבי לשבי, ובפרם תציאה סכלל הרה לתוקף הצרות?

[שער אחד עשר] באסרם ואילו לא התיא חקב"ה את אבותינו סמצרים עריין אנו ובנינו ובני בנינו משועברים היינו לפרעה במצרים, הוא בלתי צודק כי אפילו אם לא התיא את אבותינו סמצרים היה אפשר להתיא אותנו או לבנינו, ולא היו או בנינו ובני בנינו עד עולם עברים לפרעה.

[שער שנים עשר] למח אסרו כולנו חכמים כולנו נבתיים כולנו יורעים את התורה, ומה כותו בשלשם התוארים האלה? והנה לא זכרו משבילים ולא אנשי חיל יראי אלהים ושאר המדות שזכר יתרו?

[שער שלשה עשר] מה שזכר מחכמי ישראל שהיו סמפרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, קשה מה ראו על בכח ומה הניע אליהם לחסיר שינה מעיניהם ותנומה מעפעפיהם, ותחורה צותה ושמתה בתנך, זה הוא ענין נפש, ואין ספק שתכלית מה כוונתו בזה.

[שער ארבעה עשר] מה ראיית היא זו שתיא שהיא מצוה לספר ביציאת מצרים בלילה הזה סמאמר רבי אלעזר בן עזריה מאותה משנה בפרקא קמא דברכות הרי אני כבן שבעים שנה ולא יכתיי שתאמר יציאת מצרים בלילות וכו', הלא אותה משנה לא בונה בליל פסח בלבד כ"א שתאמר פרשת הציצית שיש בה יציאת מצרים בקריאת שמע של לילה אע"פ שלילה לאו זמן ציצית הוא שנאמר וראיתם אותו, ומה זה לענין הובת ליל פסח, שלא לבר נתחייב לקרות פרשת ציצית בקריאת שמע של אותו הלילה כשאר הלילות, כ"א שנוכר בו פסח מצה וטרור וסעמיחה?

[שער חמשה עשר] אם היה רבי אלעזר בן עזריה בשמחתו לראש ולנשיא תחת ר"ג ב"י שנת וספני בכור הנשיאות נעשה לו בדרך נס קומצתיו

לשאלת החכם התשובה שהשיבה לו התורה כמותה פרשה שנאמר ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים? והיא תשובה מתיחסת אל השאלה ולא זכרה המגיד. חכר דברים אחרים מחוץ; אף אתה אמור לו כהגלות הפסח אל מספתיך לאתר הפסח אפיקומן. שהיא תשובה בלתי מתיחסת לענין השאלה.

[שע' שבעה ועשרים] מה ראה המגיד לדרוש פרשה משכו וקחו לכם בשאלת מה העבודה הזאת לכם על הרשע? ומה הרשע והמשע אשר מצא בשאלה הזאת? האם בשביל שאמר סלת, 'לכם' ודרש, ולא לוי לפי שהוציא את עצמו מן הכלל? הנה נ"כ בשאלת החכם סלת, 'אתכם' ולמה לא אמר עליו שהוציא את עצמו מן הכלל? ואם נאמר לפי שקרא מצות הפסח, 'עבודה', כאילו היא עבודת מרד כמו שכתב הר"י נקיטיליא, הנה הוא לישגא דקרא נקט, שהכתוב קורא המצוה הזאת עבודה שנאמר ושמרתם את העבודה הזאת, ותכרתם את העבודה הזאת, וכמה א"ב מצאו הרשע במאמר מה העבודה ונר?

[שע' שמונה ועשרים] למח לא נתן המגיד על שאלה הרשע התשובה שהשיבה לו התורה בעדו; ואמרת זכה פסח הוא לוי? ונר? שהיא תשובה מתיחסת ואמיתית, ולא זכרה המגיד אלא השיבו בדברי חזק אף להכביעו; אף אתה תקחה את שניו וכו'. והקושיא במקומה עומדת.

[שע' תשעה ועשרים] איך סדרו הו"ל כהתשובה פסוק בעבור זה עשה ח' לוי, הלא הפסוק הזה כבר דרשו על מי שאינו יודע לשאול, ואיך א"ב יודע אותו שחי ממים, לענין הרשע ולמי שאינו יודע לשאול? ויחזק המגיד סתם ברשע התשובה שאמרה תורה בענינו, ונתן התשובה שלא נאמרה בענינו ב"א בענין שאינו יודע לשאול.

[שע' שלשים] איך הביא חזק התם בענין הפסח? רמה שאמר והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת, זה לא נאמר על מצות הפסח כי הפרשה החיה תשובת על מצות פסח רחם שנאמר והיה כי יביאך ה' אלתיך ונר והעברת כל פסח רחם ונר, וע"ז אמר והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר, לא על מצות הפסח שלא נזכרה בפרשה.

[שע' אחד ושלשים] מה ראה המגיד ליחס שאלת מה זאת לתם לבבו ולנתיקו כפיו של השואל? ואולי ביקו למח שביקו הרשע באמרו מה העבודה הזאת לכם, כי כח שני המאמרים אחד אחר שכבר ביארתם שלא חל חובית רשעתו סמלת לכם ב"א מעצם השאלה, ואם שניהם דברים אחרים דברו, למח ייחס המאמר האחד לרשע והשני לתם?

[שע' שנים ושלשים] איך דרש המגיד בשאינו יודע לשאול פסוק בעבור זה, אחר שכבר דרש הפסוק הזה עצמו על הרשע, כמו שנזכר למעלה, ואיך יעשה

זו לזכרה קורם ררשה ארבעה בנים?
[שע' עשרים] למח תאר הקב"ה בשם מקום באמרו ברוך המקום שנתן תורה לישראל? וכבר השבו אחריו להנצל על הפסח הזה לפרש המקום הנזכר כאן על הר סיני שבו נתת תורה לישראל וקבלו משם, וכמו שאמרו במשנה משה קבל תורה מסיני, והיא באמת דעת מוטעה.
[שע' אחד ועשרים] מה ראה המגיד לחביא

כאן הרשע הארבעה בנים שביאר בה ענין גלות מצרים וחיציאה משם, ואחר כך מביא מאמר מתהלה עובדי ע"ז היו אבותינו שזכר בו תרה ונחור, ואברהם ומעמד בין הכתרים, ועיקב ולבן, ומירידה למצרים, ויחזור אה"כ פעם אחרת לספר תגלות והעניו וחיציאה משם, והיה ראוי שיקדים ראשונה מאמר מתהלה עובדי ע"ז, וברוך שומר המסכתו והיה שעמדה, וררשה ויענינו ונר, ואחריו זה זיכור ררשה ארבעה בנים, וכל דבר על מקומו יבוא בשלום.

[שע' שנים ועשרים] מה החלוקה הזאת שעשה המגיד בארבעה בנים אחד החכם אחד הרשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול? כי הנה החלוקה הזאת אינה ילמדת הפתירה והחלקים שזכר אינם מקבלים בעצמם, והיה ראוי שיאמר אחד החכם ואחד סכל או אי"ט בער ולא ידע, אחד רשע ואחד צדיק שהם הפכים הם מקבילים בעצמם, מה שאין כן החכם לרשע ולא תם לשאינו יודע לשאול.

[שע' שלשה ועשרים] בסדר זכרון הארבעה בנים חזירי ראשונה החכם ואחריו התם ואחריו שאינו יודע לשאול, ולמה לא חזירים בסדר הפרשיות, הרשע תחלה שבא בסדר כא אל מרעה בפרשה משכו וקחו לכם, ואחריו שאינו יודע לשאול שבא בפרשה קרש לי כל כבוד, ואחריו התם שבא בסוף הסדר בפרשה והיה כי יביאך ונר, והחכם באחרונה שבא פרשתו בסוף סדר ואתחנן?

[שע' ארבעה ועשרים] מה היה שפרשיות החכם והתם ושאינו יודע לשאול באו כולם בלשון יחיד והנרת לבנך והיה כי ישאלך בנך, ופרשת הרשע באה שאלתו בלשון רבים והיה כי יאמרו אליכם בני ב"ם?

[שע' חמשה ועשרים] ררש פרשת כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחקים והמשפטים שהיא בסוף סדר ואתחנן על מצות הפסח, ובאמת הפרשה החיה מדברת על כל מצות התורה והחקים והמשפטים ויא על מצות הפסח בלבד, ופסוקי הפרשה יובחו זה, ועם היות שזכר בה ענין יציאת מצרים, היה זה סמניו שהיא יסוד ושורש המצות כולן, וכן נזכר במצות השבת ומצות העיצית ומצות חג ומצות אחרות, אבל לא יתחייב מזה שתהיה השאלה על מצות הפסח בלבד.

[שע' ששה ועשרים] למח לא השיב המגיד

[שעי ארבעים] האמר ברוך שומר הבטחתו לישראל קשה, כי בשמירת הבטחתו וקיום דברו לא תפול לשון ברכה, לפי שהש"ת בעצמו הוא אמת, ואמיתים נאמר ה', ולא איש אל ירכוב וכן אדם ויהנחם, ואיך יאמר על זה, בברוך, השופט כל הארץ לא יעשה משפט ולא יקים את דברו?

[שעי ארבעים] באמרו שהקב"ה מחשב את הקץ, נלה כזה האמר שהקב"ה טנה יום ליום ולילה ללילה את ימי גלות מצרים וכל אומן ארבע מאות שנה שנגזרו בברית בין הבתרים, שעם היות את הקץ בעתו, והפך זה פרסמת התורה, שעם היות שחיה זמן הנלות ארבע מאות שנה תוסף על הנלות עוד שלשים שנה כרכתיב ומשב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה, ואיך אמר שחשב לתניע אל הקץ, ובאמת לא ישבו במצרים כ"א מאתים ועשר שנים, ואיך אמר הכתוב שישבו ארבע מאות ושלשים שנה?

[שעי שנים וארבעים] באמרו שפרעה לא נזר אלא על הזכרים, הוא הפך מה שהעידה התורה שנאמר אמר אויב ארדוף אשני אתה לך שלל האלאמו נפשי ונר, המודה שהיה דעתו לעקור את הכל.

[שעי שלשה וארבעים] הוא יאמר שלבן בקש לעקור את רש, ולא ידעתי מאין בא זה למניד, כי לבן אמר רק שכל לאל ידי לעשות עמכם רע, ולא היתה הרעה החיא להשמיד לחרונ ולאבר כ"א לקחת את הצאן, ואולי הרניש בענין המקלות שעשה לו יעקב, גם לא מצני שרצה לעקור כ"א שחיה בידו יכולת עם האנשים אשר עמו לעשות להם רע ולא שבקש באמת לעשות כן, ואם בעבור שרצה שאמר ארמי אובר אבי, הנה אובר הוא תואר לאביו, שבחיותו בארם היה אובר מכלי לבוש, ואיך יוכיח מה שלבן בקש לעקור את הכל?

[שעי ארבעה וארבעים] איך אמר והיא שעמדה לאבותינו ולנו וכו', שיעקב ניצל מלבן בעבור הבטחת בין הבתרים, הלא יעקב נמלט ממנו בזכותו ובזכות אבותיו ולפי שהיה צדיק בדינו עם לבן? וכמו שאמר לו המלאך כי ראיתי את כל אשר לבן עשה לך, ויעקב אמר את עניי ואת יגיע כפי ראה אלתיס ויזכח אמש, לא בעבור הנזרה.

[שעי חמשה וארבעים] למח לא חזיר העלח יעקב כשיצא לקראתו בבואו מביה לבן בהיות לב עשו על יעקב רע, ולמח לא דרש המניד שהבטחת בין הבתרים עמדה ליעקב להצילו מעשו בעת הכרעות כמו שאמר יקרו ימי אבל אבי ואחרתה את יעקב אחי, והיה לו להדיע העלחו מעשו כמו שהודיע העלחו מלבן בדרך רשעה דחוקה?

[שעי ששה וארבעים] מה שאמר והיא שעמדה לאבותינו ולנו וכו', כי עם היות שנזדה שאבותינו נמלטו מצרותיהם מפני הבטחת בין הבתרים שהיתה

שתי ריכות לשני ענינים מכתוב אחד?

[שעי שלשה ושלשים] למח בשנים מארבעה בניס התכם והרשע אמר לשון, אף אחת" והביא בתשובותם דברים כחזון שלא זכרה התורה, ובתם ובשיאנו יודע לשאל לא אמר לשון אף אחת, ולא ענינים אחרים מחזון כ"א פשוטי התורה שנזכרו בחיובותם.

[שעי ארבעה ושלשים] למח היינו חז"ל הנרה מי שאינו ל"אול לילל הפסח באמרם יכול מראש הרט, יכול סבעוד יום לא אמרתי אלא בשעה שיש טנה וטורו, ולא ררשו מה בענין החכם ולא ברשע ולא בהם, כי לא אמרו שהיתה חשוכותם בלילה הזה ביהוד, ולמה א"כ בגן הרביעי חזו?

[שעי חמשה ושלשים] האמר מתחלה עוכדי עבודה זרה וכו' כנראה הוא מיותר ואף שצריך להתחיל בנגוה ולפיים בשבת, תנה כבר התחיל בנגוה במאמר עברים היינו למרעה במצרים, והמשיך ענין הנאולה ורשות הבנים בענין הפסח והמצח והמרוו ומח לו לחזר לאחור, ואם עב"ם רצה להתחיל בנגוה פעם אחרת, מה לו להתחיל מרתה, והיה ראוי שיתחיל מגלות מצרים או מסראת בין הבתרים, ואם רצה לחזיר אביו של אברהם מה לו עם נחור אחיו?

[שעי ששה ושלשים] אם הניה במאמרו שחי הקרנות, האחת שמתחלה עוכדי ע"ז היו אבותינו וחסנית שעכשו קרבנו המקום לעבודתו, למח הוכיח והביא ראיה על החקיקת הראשונה סוכרי יתושע כי בעבור הנזר ישבו אבותיכם מעולם, ועל החקיקת השניה שעכשו קרבנו המקום לעבודתו לא הביא ראיה בלל?

[שעי שבעה ושלשים] מה ראה יתושע לחזיר ברכיו לישראל ענין עשו וירשתו שאינם מעדך הדברים, ואם רצה להודיע כל זרע יצחק, למח לא הודיע נ"ב זרע אברהם מבני קטורה ולמח לא חזיר ישמעאל בנו ולא ירשתו?

[שעי שמונה ושלשים] למח אמר ויעקב ובניו ירדו מצרימה? כי אם הודיע שילדו ליצחק שני בנים עשו ויעקב ויעשו ירש את הר שער, היה לו לומר ויעקב ובניו ירשו את ארץ בנען שהוא המורת ענין עשו וירשתו, לא שיאמר שעשו ירש את הר שער ויעקב ובניו ירדו מצרימה בגולה, ואם כן היה זה סימן אהבה לעשו ושנאה ליעקב, בהפך מה שאמר הנביא ואתה את יעקב ואח עשו שנאתי.

[שעי השנה ושלשים] גם קשה האמר ויעקב ובניו ירדו מצרים, שמורה שחם ירדו שמה מרצונם ובחירתם, ואינו כן כ"א מפני נזרת בין הבתרים, וכמו שדרש ירד מצרימה אנוס על פי הדיבור, וראוי שנזע חידדה הזאת אם היתה להם בחירה או מוכרתה, ואם היתה מוכרתה האם היתה מסכת המא בדרך עניש, וכמו חמ"ס, ואם היתה בוולת המא כלל ואיך היה זה? מי יתן וארע.

הביא לראיה ועיבדו מצרים שהוא בואלה שמת
ובן השאר. ויש לשאול מה זו ראיה לחיבא פסוקים
לראיה על פסוקים, כהיות אלו ואלו רברי אלהים
היים?

[שעי שנים המספיק] אם רצה המניד להפכים
הפסוקים שבאו בתורה בספור המאורע עם הפסוקים
שכאו ע"ז במשנה תורה ביודי החבורים, למח עשה
עיקר ההנדה מפסוקי משנה תורה והוכיחם עם פסוקי
המאורע, הלא יותר היה ראוי שיעשה עיקר ההנדה
בספור המאורע וביא עילתם פסוקי והיה כי תבוא?

[שעי שלשת המספיק] מה שאמר מלמד שהיו
ישראל מצויינים שם, לא תוכיח הציון הלא מספיק
כלל כמו שעשה בשאר הדברים שדרש. ואם לא מצא
עליו ראיה מה דאח לאסרו ולדרשו?

[שעי ארבעה המספיק] באסרו ויהי שם לנו
נרול מלמד שהיו ישראל מצויינים, וכן אמרו ויגר
שם מלמד שלא ירד לחשתקע, ולא המצא בדרשה
אחרת שיאמר, "מלמד" אלא בשתי אלו בלבד, ואין
ספק שלא עשה זה במקרה כ"א לפכה מה, ביון שבכל
שאר הדרשות לא אמר בן.

[שעי השם המספיק] דרש נרול תעצום על פרו
וישרצו וירבו ויעצמו בסאר מאד, אף כי נרול תעצום
הם שני תוארים והמפוס שהביא עליו נזכרו בו ארבעה
תוארים שהם פרו וישרצו וירבו ויעצמו, ואיך יסכימו
שני הכתובים האלו? ואם תשוב כי פסוק פרו וישרצו
וגר נאמר בלו על הרבי כמו שדרשו חז"ל שהיו
ילדות ששה ככרם אחר, יקשה למח לא דרש המניד
נרול בפני עצמו על הרבי ותעצום בפני עצמו על "דבר
אחר כמו שעשה בשאר מלות הכתוב?

[שעי ששה המספיק] מה שדרש ורב כמו
שנאמר רבבה כצמח השדה נתתיך שנאמר על הנידול,
קשה למח לא דרשו על הרבי שהוא למד מענינו?
תעוד כי בפסוק שהביא רבבה כצמח השדה נתתיך
נזכר לשון רבבה ולשון נידול, והרבי ותגדלי ולשון
עדי בעדי עדיים? ומה ראה א"כ ליהם הפסוק הזה
למלת ורב ולא למלת נידול ולא למלת תעצום? ואיך
יפכים ורבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים עם מלת
ורב בלבד?

[שעי שכמה המספיק] למח תוכיח ענין ורעו
אותנו המצרים מפסוק הבה נתחכמה לו פן ירבה
וגר, אף כי לא נזכר כאותו פסוק ענין רעה שיודרש
עליו, ובמה שאסרו הבה נתחכמו לו לא הרעו לישראל
כ"א במה שצוה פרעה לכל עבדיו כל הבן חילוד
היאורה תשליכיהו וגר ויקשה למח תוכיח המניד תעצה
ולא תפעולה?

[שעי שמונה המספיק] הוא דרש וענתו לבניך
ערי המסכנות, ודרש ויתנו עליו עבודה קשה עם ועיבדו
מצרים, ובאמת ענין שני הכתובים אחר שבעבדת
פר עברי מסכנות היה חנוני.

עתידה לתקיים כהכרח בירידתם למצרים וביציאתם
שם ער בואם לארץ כנען כדי לתקיים הייעוד,
יקשה על כל פנים מה שאמר שהחכמה היא עמדה
גם לנו בנלוחנו, וכמו שאמר שבכל דור ודור עומדים
עלינו לבלוחנו, ואיך צוידר שבעבד החכמה בן
כתרים אשר כבר נחקיסה ביציאת מצרים לחיות
גם אנתנו נצולים כשבילת ער היום הזה?

[שעי שכמה וארבעים] קשה מה שדרש וירד
מצרימה אנוס על פי הדבור, כי יעקב לא ירד למצרים
אנוס כ"א שמח ונעלה לראות את יוסף בנו כמו שאמר
עוד יוסף חי אלכה ואראנו במרם אמות, ומה שאמר
לו השי"ת אל תירא מרדה מצרים, נתן לו רשות לא
שצוהו שילך, וכן כתב הרמב"ם, וגם קודם שבא אליו
הדבור הזה כבר יצא מביטוי ללכת למצרים ושם
לרדד פעמי, שנאמר וסע ישראל וכל אשר לו רבא
בארשבע ויבה ובהים ולאחי אביו יצחק, ואח"כ
נאמר ויאמר אלהים לישראל וגר אל תירא מרדה
מצרימה.

[שעי שמונה וארבעים] למח בכל הפסוקים
שהביא בדרשה הכוללת הזאת כל מלה ומלה שדרש
מסנה תוכיח מפסוק אחר, ובדרשה הזאת של אנוס
על פי הדבור לא הביא פסוק כלל, והיה ראוי שיביא
עליו פסוק אל תירא מרדה מצרימה, ואם לא מצא
הראיה הזאת הכרחית, מי הביאו א"כ אל הדעה
הזאת?

[שעי השעה וארבעים] מה שדרש ויגר שם
מלמד שלא ירד לחשתקע אלא לגור שם, קשה למח
דרשו, ויגר שם" על כונת יעקב בדרתו מצרימה,
ויותר היה ראוי לדרשו על ישיבת העם במצרים
בפתל, במאמר המפורר ויעקב גר בארץ הם, שהוא
על זמן הישיבה שמה?

[שעי המספיק] איך הביא המניד לראיה ויאסרו
אל פרעה לגור בארץ באנו, הלא לא אמרו זה לחיות
ק ב"א על צד התחבול כדי שיושיבם בארץ גושן,
כי בן חייב ויאמר יוסף אל אחיו וגר ויהי כי יקרא
אלכס פרעה ואמר מה מעשיכם ואמרתם אנשי סגנה
וגר בעבד השבו בארץ גושן כי תעבת מצרים כל
דעה צאן, ולפי עצתו אמרו לפרעה לגור בארץ באנו
כי אין טרעה לצאן אשר לעבדך ותתן ישוב נא
עבדך בארץ גושן.

[שעי אחד המספיק] בענין הדרשות האלה לא
עשה בהן המניד דבר כ"א הביא הפסוקים שבאו בסדר
והיה כי תבוא בפרשת וירדי החבורים, והוכיחם עם
פסוקים אחרים שבאו בסדר אלה שמות, וארא, ובא
אל פרעה, כמו שאמר ויגר שם שהוא בסדר והיה
כי תבוא ויאמר ויאסרו אל פרעה לגור בארץ באנו
שהוא בסדר ויגש, ויענתו שהוא בפרשת כי תבוא,
הביא לראיה וישיבו עליו ערי מסים שהוא בסדר
ואלה שמות, ויתנו עלינו עבודה קשה שהוא בבי תבא,

אין הנידון דומה לראיה?

[שער השעה וששים] דרש ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך, והייתי כל כבוד אני ולא שרף, ובכל אלחי מצרים אעשה שפטים אני ולא שליח, וקשה כי עשה ההעברה ענין בפני עצמו וההאכה ענין בפני עצמו, ובאמת הם ענין אחד מוסב לשני דברים למכת בכורות ולמספם האלחיות, ואיך רש שלשה ועשה ההעברה ענין שלישי?

[שער שבעים] המניד דרש יציאת מצרים בשלילת המלאך ושליחת השרף ושליחת השליח, שלשתם על דבר אחד, אבל בראיה שחביא ע"ז דרש כל אחד לענין אחר, שליחת המלאך לענין ההעברה, שליחת השרף לענין מכת בכורות, ושליחת השליח למספם אלחיות, ואיך יוביח המניד שלשת השאלות האלה יחד בענין היציאה?

[שער אחד ושבעים] ראוי לשאול מה ראה חקב"ה לעשות מכת בכורות בכבודו ובעצמו ולא עשאו ע"ז המלאך כמחית מכת מתנה מלך אשר שנאמ' בה ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשר וגו', ומה שאמרו הכמינו ו'ל אני ה' אני הוא שתבחתני בין ספה למפה ובין כבוד לשאנו כבוד, והחוק בזה ר"ש בן יוחאי בספר חזקוני, דרך דרש הוא.

[שער שנים ושבעים] מה שדרש ביד חזקה זה החרב, קשה למח לא דרש יד חזקה על מכת בכורות שנקראת בן בכחוב שנאמר ולא ביד חזקה וגו' ושליחתי את ירי וגו' וירדת שמכת בכורות היתה מכת היציאה בעצם, ותלי יאמר ויציאנו ה' מצרים ביד חזקה לא על החרב שנפל בסקנה.

[שער שלשה ושבעים] מה שדרש וברזע נמיה זו החרב ובמו שנאמר והרבו שלופה בידו נמיה על ירושלם, קשה לפי שהמצידי לא לקו בחרב, ואיך יאמר שהיתה היציאה בסכת החרב, והמסוק שמביא המניד לחוביה זה שנאמר והרבו שלופה בידו השוברת בצדו, על ירושלם, ואיך יוביח מה שחיה הרב במכות מצרים?

[שער ארבעה ושבעים] מה שדרש ובמורא גדול זה נלך שבינה, קשה כי לא ירדה שבינה בתוך בני ישראל ב"א בעמד הר סיני, ואיך יסנה זה בכלל נפי מצרים? והתבונן שאמר ולכל חיד החזקה ולכל המורא תגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל, פירש' המורא תגדול נסים ונכרות שנסדר, והרסב'ן פירשו על מעמד הר סיני, ומה לו לענין מכות מצרים?

[שער חמשה ושבעים] איך הביא ראיה על חיות מורא גדול נלך שבינה מספוק כמסות באותות ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה וברזע נמיה ובמוראים גדולים שהם כלם שמות ותוארים למכות מצרים המבחילות, ואמר ובמוראים גדולים לשון רבים, האם נאמר שהיו נלדים רבים מחשבינת?

[שער השעה וחמשים] ואם נאמר כי נחנו עלינו עבודה קשה וזלה ויענונו והם שני ענינים, יש לשאול למה קראוהו עבודה קשה, ומה הוא הקושי שמצויר באיזה עבודה יותר מחוסר ולבנים ומבנין תערים?

[שער ששים] באסרו ויזכרו אלהים את בריהו את אברהם את יצחק ואת יעקב, קשה כי לא מצינו שברת חקב"ה ברת ב"א לאברהם בלכר בין הכתרים, שנאמר ביום ההוא ברת ה' את אברהם בריה, אמנם ביצחק וביעקב לא נמצאו זכרון בריה, ואיך יאמר א"ב את בריהו את יצחק ואת יעקב?

[שער אחד וששים] מה שדרש וירא את עניינו זו פרישות דרך ארץ, קשה לפי שלמעלה דרש ויענונו כמו שנאמר וישימו עליו שרי מסים שהיה העניו בבנין ערי מסבנות שהוא הלסר מעניינו, ובכאן דרשו על פרישות דרך ארץ שלא נזכר בכחוב.

[שער שנים וששים] איך הוכיח פרישות דרך ארץ מספוק וירא אלהים את בני ישראל וירא אלהים, ובאמת בכחוב תהא לא נזכר פרישות דרך ארץ, והדרשות האלה הן מצד הסבמת הלשון.

[שער שלשה וששים] למח לא דרש וירעו אותו המצריים על כל תבן הילוד תיאורת תשליכותו שהיא היתה באמת הרעה הגדולה שננורה עליהם, כמו שתראה שדרש אותו על ואת עמלניו. [שער ארבעה וששים] מה ראה לדרש ואת עמלניו על תבנים, הלא בכחוב שהביאו לחוביה לא נזכר לשון עמל, וירדת שלשון עמל הוא נרדף לשון עניו, וענין עניונו תמלנו אחד הוא, ובאזו בחינת א"כ הברילים בדרשותיו?

[שער חמשה וששים] רשש ואת להצנו על הרחק, משמע כי יחץ ורחק ענינם יזוה, ומה התעילו חכמים בהגדתם בשנוי הלשון ואת להצנו זה הרחק? והרי הוא באילו אמר את עניונו זה העמל, ואת עמלנו זה העניו.

[שער ששה וששים] על מה שדרש ויציאנו ה' מצרים לא על ירי מלאך וכו', קשה מאד מה שאמר הכתוב מפורש וישלח מלאך ויציאנו מצרים, שמורה שיצאו ע"י מלאך הפך הירששה.

[שער שבעה וששים] למח שדרש על מכת בכורות אני ולא ישרף, קשה מאד מה שאמר הכתוב בפירוש ולא יחן המשפחה לכוז אל בתיכם לנגוף, ואסרו תול' על ואתם לא הצאו איש מפתח ביתו עד בקר, סבאן בין שנתנה רכות למשפחת לחבל אינן מבתין בין צדיק לרע, שמורה שעל ירי שרף או שליח נעשתה מכת בכורות.

[שער שמונה וששים] המניד דרש ויציאנו ה' מצרים לא על ירי מלאך ולא על ירי שרף ולא ע"י שליח, אבל הריאיה שהביא עליו מספוק ועברתי בארץ מצרים אינו מוכרח שהיציאה ב"א מסכת בכורות, ואיך הוכיח משה שדרש בסכת בכורות ענין היציאה, הלא

[שערי ששה ושבעים] שער שרש ובאותות על חמטה, קשה לפי שהמטה היה כלי לאותות שנעשו באמצעותו אבל לא היו האותות עצם המטה, כי הדבר שהוא כ"י או אמצעי לדבר אחר אין ראוי לומר עליו שהוא עצמו. ובכתוב 'הביא לראיה חולק עליו, שאמר אשר תעשה בו את האותות, ימורה שאין המטה האותות, ואם אמר זה על אות התנין, הנה הוא היה את פרטי לא אותות רבים.

[שערי שבעה ושבעים] מה שדרש ובמפתים זה הדם, קשה שכתב חדם היתה מופת פרטי ומופתים הוא לשון רבים, ועם היות שצדק לוטר שחרם הוא מכלל המופתים, לא יצדק לוטר שהוא מופתים.

[שערי שמונה ושבעים] הראיה שהביא מפסוק ותתי מופתים בשמים ובארץ דם ואש ותמרות עשן, קשה להבין לפי שהמפוק הנהו אינו מדבר במופתי מצרים אך מיעוד על הנאולה העתידה, וגם שם קרא מופתים הדם והאש ותמרות עשן שזכר, ולמה לא דרש אותם המניד במלת ומופתים אשר מורה על הרבו ודרש מופתים על הדם בלבד.

[שערי ששעה ושבעים] למע ברדשה שעשה בפסוקים אלה לא הזכיר מכל מכות מצרים כ"א שתיים בלבד הרבר והדם, ולמה לא דרש נ"כ שאר המכות, הלא יתור טוב היה לדרוש ובאותות ובמופתים על כללות הנסים מלדרוש אותם על הדם בלבד?

[שערי שמונים] מה שדרש שיהי חזק שתיים ובורע נמריה שתיים וכמורא גדול ביה ובאותות שתיים ובמופתים שתיים, קשה, כי אם היות אותות מורה על שנים וכן מופתים לחיותם רבים ומעוט רבים שנים, אבל יד חזקה חרוע נמריה וכמורא גדול שבאו בלשון יחיד איך ידרוש כל אחד מהם על שתיים? ומה הוא היתם אשר ליד חזקה עם אותות או עם מופתים שידרש אותו שתיים כמורה? וכן בורע נמריה וכמורא גדול.

[שערי אחד ושמנים] איך במנין המופתים שנעשו במצרים מנה עשרה בלבד, ולא הביא בכללם גם שנהפך המטה לנחש, ושנצטרעה יד משה, והנה הנס של הפך המטה לנחש היה הראשון שעשה משה לעיני פרעה, ובשעת שלחותו נאמר ראה כל המופתים אשר שמתי בידך ועשיתם לעיני פרעה, שראוי לפרש על השלשה נסים שעשה לו בששגחו, וכמו חדם שהיה אחד מהם נכנס במנין העשרה נבה היה ראוי בשנים האחרים ובפרט בנס של הפך המטה לנחש.

[שערי שנים ושמנים] הסימנים שהיה נותן רבי יהודה בשער דצ"ך עד"ש באח"ב, צריכין אנו לדעת מה ראה בעיני הסימנים האלה? כי אינם בלשון הכתוב שנאמר שלקח פסוק אחר לאסמכתא, והסימנים בעצמם הם דברים בלתי מובנים, ולא אשמענין במה נודל בה הסימנים הללו אשר נתן? ובאלה שמות רבה אמרו שהיה כתוב על מטה משה דצ"ך עד"ש באח"ב, אבל

זה בלתי מובן במשמו שאם היה כן לא יאמר המניד ירבי יהודה היה נותן בהם סימנים.

[שערי שלשה ושמנים] במספר המכות ואיכות יש לשואל לישאל למה היו המכות במספר עשרה, ולמה נעשו אלו ולא היו אחרות? האם נאמר ששפל הדבר הזה במקרה ובחזקתו, הלא גם דברים מביינים מכוונים לתבליט טובל וידוע וכ"ש דברים אלהים שכלם בהכמח עליונה.

[שערי ארבעה ושמנים] דרשת רבי יוסי הגלילי באמרו מנין אתה אומר שלקו המצרים במצרים עשר מכות ועל הים לקו המשיים מכות, מי הוא האומר, מנין אתה יודע? כי לא יתכן שאדם אחר שאל זאת לר"י מנין אתה אומר? ואם הוא אמרו מעצמו לא היה ראוי שאומר מנין אתה אומר? וצ"ל ר"י הגלילי אומר עשרה מכות לקו המצריים במצרים והמשיים על הים, תדע זה שבמכות מצרים נאמר אצבע ועל הים מזה אומר וראא ישראל את חיד ונה, לא שאמר מנין אתה אומר.

[שערי חמשה ושמנים] נראה שר"י יוסי הגלילי שאל על שני דברים, הראשון שלקו המצריים במצרים עשר מכות, והשני שעל הים לקו המשיים מכות, ובתשובה והראיה תמצא שהשיב והוכיח השני שלקו על הים המשיים מכות, ולא הוכיח הראשון שלקו במצרים עשר מכות, והוא בלתי ראוי בסדר הדברים.

[שערי ששה ושמנים] מה שאמר ר"י הגלילי במה לקו המצרים עשר מכות אמור מעתה במצרים לקו עשר מכות ועל הים לקו המשיים מכות, קשה, לפי שלא לקו באצבע כ"א מכה אחת והיא מכת הכנים, וכמו שאמר הכתוב ויעשו בן התרומים בלמיהם להציא את הכנים ונר"י אמרו התרומים אל פרעה אצבע אלהים היא, ואם מכה אחת נעשה באצבע יתחייב שעל הים לקו ביד עשר מכות המשיים, וגם במכת הדבר מצאנו לשון יד שנאמר הנה יר' ה' היה בסנקן, וא"כ לא נעשו כל מכות מצרים באצבע.

[שערי שבעה ושמנים] דרשת רבי אליעזר שכל מכה ומכה היתה של ארבע מכות, הוא דבר שאי אפשר לייצרה, כי איך נבין שמכת חדם תבלי ארבע מכות וכן בשאר המכות? וכמה יהלפנו אותן הארבע מכות זו מזו שלא יתיו אחת? ואם היה הרבו בערך המסבילים, לא יהיו בלבד ארבע אלא ארבעת אלפים ויותר, גם הכתוב שהביא לראיה ישלח בה חרון אפו ונר"י הנה הוא מדבר במצרים הם שמות למכות עצמן ולא לחלקי המכות.

[שערי שמונה ושמנים] למע לא אמר בדרשת ר"א מנין אתה אומר שכל מכה ומכה שהוכו המצריים בה היתה של ארבע מכות, באותו סנקן עצמו שאמר רבי יוסי הגלילי, בחיות הכל דרך אחד?

[שערי השעה ושמנים] כת שדרש ר"א ישלח בה

הרן אמו עברה ועם גזרה משלחת מלאכי רעים על תארכע מכוה. ודרש הרן אמו אחת. עכרה שתיים. ועם שלש. משלחת מלאכי רעים ארכע. ולא דרש צדח והוא סן התימה כי מה יעשה לה?

[שער השעשע] מה שאמר ר"א אמור מעתה במצרים לקו ארבעים מכוה ועל הים לקו מאהים מכוה. קשה. לפי שלא הוכיח רק שכל מכה ומכה במצרים חיתה של ארבע מכות ותחייב מזה שבמצרים לקו ארבעים. אבל לענין הים לא הוכיח בלל.

[שער אחד והשעשע] בדרשה רבי עקיבא שכל מכה ומכה חיתה של המש מכוה. עוד יותר קשה איך מצויד שבכל מכה ומכה תחיינה נבללות המש מכוה שניא דא סן דא. ומח היא הכהינה אשר תחייב הסספד הזה?

[שער שנים והשעשע] במאמר ר"ע אילו עשה בהם שפמים ולא עשה כאלהיהם. אילו עשה כאלהיהם ולא הרג בכוריהם. קשה כי השפמים שעשה בהם הם עשר המכות שחובו המצריים במצרים וחיתה נבללת נתוכן סכת בכורות. וא"כ למה התוך לפרט אותה זריגת בכוריהם. הלא זאת סכלל השפמים? ואם דאח להוכיז סכת בכורות בביאור. למה לא כיאר ג"כ לחשך והרבר וכל הנשאר?

[שער שלשה והשעשע] אם היה צריך עכ"ם להוכיז מכה בכורות ביהוד. היה ראוי להוכיחה אחרי השפמים שהם המכות ולומר אילו עשה בהם שפמים ולא הרג בכוריהם. אילו הרג בכוריהם ולא עשה כאלהיהם. ומשפם אלהים באחרונה נזכר גם בכתוב. ועברתי בארץ מצרים והכתי כל בכור ובכל אלהי מצרים אנעשה שפמים. והמניד לא מידר כן שהוכיז האלהיות כן השפמים ומכת בכורות.

[שער ארבעה והשעשע] רבי עקיבא אמר. דיניו ככל אהת מהעלות המכות. וידוע עם חיות שברוכן היה די לענין תשועה ונאולת ישראל סבלעדי האחרות. תנה יש סחן שלא היה די בעצמן אם לא יתחברו אל האחרות. כמו שאמר אילו נתן לנו את סמתם ולא קרע לנו את הים. לא היה די לנו בזה. כי היה מצרים נוסע אהריהם לחרוג ולאבד את כל בני ישראל. וכן אילו קרע לנו את הים ולא העבירו בתוכו בהרבה. לא היה די לנו. כי מה תעלה בקריתע הים אם יהיו טובעים בו? וכן אילו קרענו רפני הר סיני ולא נה' לנו את התורה. לא היה די לנו. כי בקבלת התורה נשלמו ולא בקרבהם אל ההר כלבר.

[שער המשה והשעשע] טעם הפסח שנתנה התורה. הוא כמ"ש ואמרם זכה פסח הוא יה' אשר פסח על בתי בני ישראל: כנפנו את מצרים ואת בתינו הציל וגו'. ולכונן ההסד הנרול של הצלת בכורי ישראל באה מצות הפסח בכל דור ודור. ומצוה קדש לי כל בכור בנאדם ובבהמה. ותתתם נבדלו לחיים. ומצות יציית והמחה באו לכונן המאורע הזה. והוא דבר

מחסיח מאד. כי אם נתחייבו המצריים נסכת כבוריהם לפי שהחזיקו ושעברו את ישראל שקראם ה' בני כבורי. הנה ישראל לא היו מחויבים במיתת כבוריהם ע"פ שורת חז"ן. ולמה יומתו מה עשיו? כמו למשל אם המלך צוה לחרוז את הרצוה לצעקת נואלי הים של האיש הנרעה. האם נאמר כי המלך עשה חסד עם נואלי הים העלובים שלא הרגם ג"ב? הלא רק הרצוה הייב סיחה ולא הצועקים העלובים. ואיך יספו כצדיק כרשע? וכן היה ענין ישראל שעצקו אל ה' בצר להם על המצריים וישמע אלהים את נאקתם וקבע את קובעייהם נפש. האם ראוי שיאמר שהנרול ה' לעשות עמהם חסד ורחמים שלא הרגם ככלל המצריים המרשעים. השופט כל הארץ לא יעשה משפט? ואתח תראה כי במכת הערוב הפליא ה' את עמו אשר בארץ נשן לבלתי היות שם ערוב. ובמכת הרבר נאמר ג"כ והפליא ה' בין מקנה מצרים ובין מקנה ישראל. ובמכת החשך נאמר. ולכל בני ישראל היה אור במשבתהם. ולרעת חז"ל בכל המכות חיתה הפלאה כזו. ובכ"ז לא נעשה בהן סימן ונתינה חרם על המשקוף שלא ילקו עם המצריים. ולא נצטוו לעשות סימן לאיזה מכה אחרת. גם בקריתע ים סוף שנבנסו בני ישראל יום ויבואו מצרים אהריהם והמצריים טובעו בי ים ואתח מהם לא נהרג ובני ישראל הלכו כיבשה. ולמה לא נצטוו על אוחה תשועה בעשיית איזה סימן לחרואה השעה יזכו בהפלאה. ולא נתקנה ע"ז מצוה לדרות כמו שנצטוו במסח ובקידוש הבכורות בעבור ולא הוכו כמו המצריים. והספך הזה אצלי עצום מאד. ותמתתי הפלא ופלא על המפרשים איך לא העירו על זה.

[שער ששה והשעשע] הטעם שנתן רבן נמליא' במצות המצה על שום שלא הספיק בעקם של אבותינו להחמיץ. היא תימה. כי כבר קודם היציאה ממצרים. בפרשה החדש הזה לכם ראש חדשים. צוה השי"ת לישראל על מצות המצה עם מצות הפסח שנאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש וסצות על סטורים יאכלתו. ואמר והיה היום הזה לכם לזכרון ותתחם אותו חג לה' לדורותיכם וגו' בעתת ימים מצות האכלו וגו'. ואם כבר נצטוו בחיותם עוד במצרים על אכילת המצה ואיסור החמץ איך יאמר ר"ג שהיה טעם מצוהה על שלא הספיק בעקם של אבותינו להחמיץ עד שננלה עליהם וגו' ומתו ההתנלות הזאת? סי יתן ואמר.

[שער בעקה והשעשע] סאין לנו מצות המרור לדורות? כי עם חיות שמצנינו אותו כפסח מצרים שנאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על סטורים יאכלתו. נוכל לומר כי היה זה סיווד לפסח מצרים כענין ויקחו סן חרם ותתנו על שתי המחזות וגו'. ובמצות וכבה תאכלו אותו סתניכם חטרים וגו' שלא היו מצוות לדורות. יש לחביא

והשאלות כולן, וסימן לספרם יהיה בידך ויודע יצחק בארץ החיא ומצא בשנה החיא סאה שערים ויברכתו ה'.

פירוש אברבנאל

א לחמא עניא ר' אכלו אבתנא וכו', התנדו חזאת תיא בסבילתא, וכבר זכרתי בשערים השאלה שיש במאמר הראשון, למח סדרו

ח'ל המאמר הזה בלשון ארמי ושאר סממני התנהגות כולם בלשון הקדש? ותנתן התכמים ז'ל מעמים על דרך הדרוש. מהם אמרו מפני שלא יבינו המזיקים בלשון הקדש ויבואו לבלקך הסעודה אחר שנתן להם רשות באמרו כל רבפן ייתי ויכול. אבל הרעה הזאת היא ספק שפסק בכסח סדרנות, ראשונה במציאות השרים, ושנית שחם יבינו לשון הקדש ולא לשון ארמי, ושלשית אף אם נודה במציאות השרים שהוא קשה ומשא כבד לחאמין, ושלא ילכלכו הסעודה כ"א ברשות בעת"ב כן יבבר אב תבר אדוניה, ונה כבר השירשו ח'ל בנו האמנות ששלותי מצוח אינם נזקין, ואמרו ליל שמורים הוא לילת המשוחרט כן המזיקין, ויש אומרים שנתחבר המאמר הזה בלשון ארמי כדי שלא יבינו אותו סלאכי השרת ולא יתחילו לשודר לחקב"ה בלילה הזה שהוא ליל יציאת מצרים שלא אמרו בו שירה שאמרו ולא קרב זה אל זה כל הלילה, אך קשה גם לדעתם שחיה ראוי שיאמרו כן בהלל שהוא חשיר המיוחס ללילה הזה ולא המאמר הראשון מתהנדה שאין בו שירה. תם היות שבביל יציאת מצרים לא אמרו שירה מפני שנטבעו המצריים בים, אבל בלילה מסח הבאים הם אומרים שירה ואין לתוש שיקנאו בישראל ומרת לא יאמרו הא לחמא בלשון הקדש שיבינו המלאכים? ובפרט שכבר אמרו ח'ל כי סלאכי השרת שומעין כל הלשונות של שבעים אוניות כנגד שבעים שרים המקיפים כסא כבוד ה', וכי המלאך נביראל למד את יוסף שבעים לשון, ולפי זה יבינו גם לשון ארמי. עור אחרים אמרו המעם ימספני שחיו אבותינו בכבל כאשר סדרו התנהגה, הפכיסו ליסר המאמר הזה בלשון ארמי כדי שיבינו תגשים והמף הם יפרסמו את המצוח, אבל קשה לדעת הזאת למח סיררו המאמר הראשון דקא בלשון ארמי ושאר המאמרים בתורה כולם בלשון הקדש, ובפרט מאמר מה נשתנה שהוא יותר כנגד תגשים והמף היה ראוי להיות בלשון ארמי כדי שיבינו אותו. ויתער נראה בזה הוא כי מפני תהברה אשר

ראה על זה שבפרשה זאת חקת התורה שהוא מצוח לחרות לא נזכר סמור, וכן בסוף פרשת כי תשא שאמר לא תאכל על המץ דם וזבחי ולא ילין לבקר ובה חספה לא נזכר רכר סמטור, וכן באמרו אל חכמים נזכרה מצות תפסה, ובספר ראה אנכי בפרשת שמור את הרש תאביב סוכאת מצות המצה והמפה בכל מספסיו ולא נזכר דבר מסמור, וראוי א"כ שנדע מנין לנו מצות סמור לחרות?

[שערי שמונה השערים] במאמר בכל דור ודור הייב ארם לחראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, הנה החובה הזאת למד המגיד מן המסוק שחביא ואוחזו התיא מסם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו, ולפ"ה החול החובה על החרות שידשו את ארץ ישראל וישבו בה, שראוי לכל אחר שיראה את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שאילו לא יצאו לא היו שרים ונכבדים בעלי קרקעות ואדוניה הארץ. אבל אנהנו בנלותנו שלא ידשו הארץ ונולדנו בגלות בארצות ארבינו למח נתחייבנו לחראות את עצמו כאילו יצאנו ממצרים סכח אותה ראה שחביא, ואוחזו התיא מסם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ, התיא התיא מה לפיכך אנהנו הייבים לחרות וכו' וסדע הביא שבעה סמות של תוראה לחרות להלל ולשכח לפאר לרוסם לחרד ולקלם, והזכיר תמשה סמורים סמחמרים והטובות: א' חתנאנו סעבודת לחרות, ב' סעבור לנאולה, ג' סינון לנאנה, ד' סאבל ליום טוב, ה' סאמלה לאור נחל, וסח התבדל אשר בין תמשה סמורים האלה?

[שערי השענה והשערים] מה ראו ח'ל לחקן קריאת ההלל בלילה הזה כדילוג החצאין סתחלו ער למעינו סים קודם הסעודה, ולברך עליו ברבת הנאולה, ואחר הסעודה לנסור את ההלל ולברך ברבת חשיר ולא בבבת הנאולה, ויותר היה ראוי שננסור את ההלל בבבת אחת סבלי הספקה כדרך קריאתו במעודי ה', ואחרי השלטות נבדך על הנאולה, ואם נאמר שחששו לסוח התינתנות לכן רלנו ער נאח הסעודה א"כ היה ראוי שתתאר קריאת ההלל כלו סראש תעד סוף עם ברבת הנאולה ער לאחר הסעודה? והאומרים שחזקו עניו בל לחרד כוס שיני, הכל הם אומרים, שחוסם השני בא על ספור יציאת מצרים כדי לברך עליו ואין סברבין אלא על חייך.

[שערי סאה] מה ראו להכניס בתוך פרקי ההלל ספוקי שפוך המתך על הגנים אשר לא ירעדו וגי כי אכל ובי יעקב וגי שאינם מעצם תהלל הם סמחוסר אחר, וכשאר מעמים זכנו נמרים את ההלל אין אנו סכניסין המסוקים האלה? - הרי לך בזה סאה שערים סמספוקת והשאלות אשר שערתי במאמרי התנהגה ובספוקים שנזכרו בה כפי חולשת דעתי וקוצר השערתי, ובפירוש התנהגה יתבאר הענינים ויתרו הספוקת